

پول حلزونی

در طول قرون متعددی گوشه‌های و لاکهای رنگارنگ نرمتان در آفریقا به عنوان وجه رایج به کار می‌رفته است.

نوشته ۱. فلیکس ایروکو

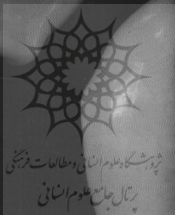
از آغاز تاریخ تا قرن بیستم انواع و اقسام کالاها در آفریقای منطقه صحرا به عنوان وجه رایج مورد استفاده قرار می‌گرفته است. این اجناس میله و دستبندهای فلزی، منسوجات، نمک، سروراید، دکمه لباس و صدف و لاک موجودات دریایی را شامل می‌شده است که از این میان استفاده از انواع صدف‌ها به عنوان وسیله مبادله رواج گسترده‌تری داشته است.

گوشه‌های، مارچینلا و صدفهای زیتونی که همگی منشأ دریایی دارند بیش از همه مورد استفاده قرار می‌گرفتند. گوشه‌های (سایبریا آنولوس و سایبریا سونتا) صدف‌هایی سفید یا زرد کمرنگ به اندازه دانه فستق می‌سازند که پشتشان خمیده و شکنشان شکاف‌دار است. این نوع از صدف فقط در آبهای گرم، بخصوص جنوب اقیانوس آرام و اقیانوس هند یافت می‌شود. اغلب اینگونه صدف‌ها که بیش از هزار سال در آفریقا رواج داشته از مجمع‌الجزایر مالدیو و

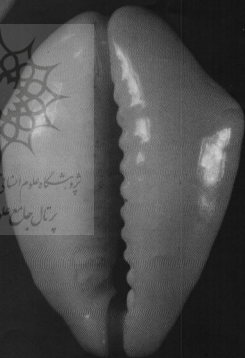

سمت راسته دختران ایالت کارامویا واقع در شمال شرقی اوگاندا. در حالیکه سربندهایی از جنس صدف گوش ماهی بر سر دارند. پایین، صدفهای گوش ماهی که با الیاف به صورت طناب بافته شده و در پای‌های گینه جدید هم بعنوان زینت‌آلات و هم پول به کار می‌رفته‌اند.

پروبو شگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شکار علی شاہی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

لاکادیو واقع در جنوب غربی شبه جزیره هند و نیز از جزایر زنگبار دیبیا واقع در سواحل شرقی آفریقا، به دست می‌آمده است.

این نوع صدف در هر کجا که صید یا جمع‌آوری می‌شد مورد معامله قرار می‌گرفت و معمولاً به عنوان بالاسنت (لنگر متعادل کننده) در کشتیهای عربی، یهودی و اروپایی که عازم بنادر آفریقایی بودند، بکار می‌رفت تا در آن مناطق دوباره به فروش برود.

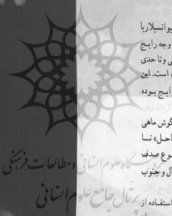
مارچینلا نوعی نرم تن دریایی است که خصوصاً لاک گونه خاصی از آن که در سواحل غربی آفریقا یافت می‌شود کوچک و رنگارنگ است. این موجودات را در آبهای استوایی آمریکا بخصوص سواحل برزیل می‌توان یافت. در حدود بیش از ۳۰۰ نوع صدف زیستونی وجود دارد. این نوع صدف از صدفهای نوع گوش ماهی کشیده‌ترند و جلایی عقیق مانند دارند. نوعی از این صدف که بیشتر در آفریقای منطقه صحرا مورد استفاده قرار می‌گرفته و اولیوآنسیلاریا نام داشته و از سواحل لوآندا بدست می‌آمده است که این محل خود یکی از ذخایر پولی مورد بهره‌برداری خاص حکمرانان کنگو تا قبل از ورود پرتغالیان در اواخر قرن پانزدهم، به شمار می‌رفته است.

بازارهای پول صدقی

تا قرن شانزدهم نزیمو (نام کبکونگی برای اولیوآنسیلاریا نانا) در قلمرو کنگو و مارچینلا در نیجر به عنوان وجه رایج استفاده می‌شدند، در حالیکه در طول آفریقای غربی و تا حدی در آفریقای مرکزی نوعی گوش ماهی معمول بوده است. این نوع صدف تا قبل از قرن شانزدهم در مصر نیز رایج بوده است.

از قرن شانزدهم تا اواخر قرن نوزدهم صدف گوش ماهی رایج‌ترین نوع پول از سنگال تا اوگاندا و از ساحل «تا ساحل بردگان (خلیج گینه)» بوده است ولی این نوع صدف بندرت در منطقه صحرا استفاده می‌شد و در شمال و جنوب آفریقا نیز هرگز مورد توجه قرار نگرفت. در همین زمان در آفریقای مرکزی و غربی استفاده از صدف حلزون مبارجینلا به عنوان وسیله داد و ستد در میان اقوام اوله، نگلیما، تسامینسو، اوبا، کویو، ابوی و اکوای کنگو بسیار معمول بود.

صدفهای زینونی منحصرأ در بانتو بود و به نظر نمی‌رسد که خارج از کنگو معمول بوده باشد. پرتغالیها به منظور از

سازمان مطالعات فرسنگی
مراکز جامع علوم انسانی

نمای پشت و جلوی سه نوع صدف گوش ماهی: بالا سمت چپ، گوش ماهی چندبار (Cypraea argus)؛ سمت چپ، گوش ماهی عقیق (Cypraea ovata)؛ تصویر سمت راست، گوش ماهی پولی (Cypraea moneta) که از آن به عنوان پول رایج در آفریقا و سایر نقاط استفاده می‌شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 ایران علم و علوم انسانی

بالا، رقصندانی از قبیله پاپوا در
 گینه نو، سبزی مزین به صدف
 گرس ماهی در دست دارد این
 نماد سنتی ثروت روی
 اسکناسهای ۵ گینهایی کنونی نیز
 وجود دارد، راست.

میان برهن حکمرانان کنگو، انواع دیگر صدف زیتونی را از سواحل برزیل و اقیانوس هند به این منطقه آوردند و تزیمبو، ناگزیر و تسدیجاً از دور خاراج شد. همچنین پسر نعلها صدفهای زیتونی را از لواندا صادر کرده و آنها را به صورت وجه رایج نانویهای در کنار گوش ماهیها در مستعمرهای برزیل برای تجارت بردگان سیاه بکار می‌بردند.

۲۰۰۰ صدف گوش ماهی به ازای یک ظرف نمک

از این صدفها تنها به منظور معاملات تهازی استفاده نمی‌شد بلکه آنها تمام خصایص پول همچون معیار ارزش ذخیره مالی و به موازات آن وسیله داد و ستد بودن را دارا بودند، یعنی شاخص ثروت به شمار می‌رفتند.

این صدفها را به صورت نقد برای خرید سبب زمینی شیرین، جاقو، دام و برده و یا برای پرداخت خدمات ارائه شده، استفاده می‌کردند. سوره استفاده دیگر آنها به عنوان واحد شمارش برای قیمت نهادن بر روی اجناس خاص بود بدون آنکه لزوماً برای پرداخت بهای این اجناس از آنها استفاده شود. در قرن نوزدهم کاشف فرانسوی لویی گوستاو بینگر معامله زیر این دو تاجر از اهالی شمال غنا متعسکس کرده است: «یک ظرف نمک معادل ۲۰۰۰ صدف گوش ماهی و یک صدفانه کولا معادل ۱۰۰۰ صدف گوش ماهی ارزش دارند. بدین ترتیب من به تو برای یک ظرف نمک ۲۰۰ دانه کولا می‌دهم.»

بدینگونه صدفها مشوق تجارت بوده و شاخصی عالی برای نشان دادن نوسانات قیمت کالاها در زمان و مکانهای مختلف بوده‌اند. آنها برای سهولت در حمل و نقل به یکدیگر بسته می‌شدند؛ به این صورت که آنها را سوراخ می‌کردند و در دستهای ۱۲، ۲۰، ۴۰ یا ۱۰۰ تنای به مستقضای نظام شمارشی هر منطقه تجاری که در آن رایج بودند، بسته می‌گشتند.

به همین گونه موسانگا (صفحات کوچکی از لاک حلزون که در برخی از کشورهای آفریقایی بعنوان وجه رایج بکار می‌رفته است) را نیز با سوراخ کردن مرکزشان برای درستی کردن گردیدند به نفع می‌گشتند. در اوایل قرن بیستم، ده زوج از این گردیدند به طول از انگشت بزرگ پا تا پاشنه معادل یک دوتنی یا ۳/۱۶ متر بارچه به رنگ آبی نیلی و ده زوج از آن به طول از انگشت کوچک پا تا پاشنه معادل یک دوتنی از هر نوع پارچه دیگر ارزش داشت.

در پارهای از مناطق آفریقایی منطقه صحرا پستریج استفاده از صدف به صورت پول رایج مستهی به تسجول و تکامل سیاستهای پولی شد. مقامات مسئول در این مناطق، سر راه‌انداز گردیدند این صدفها نظارت می‌کردند. با صد گره از افزایش بی‌رویه صدفها که موجب تورم و یا کمبود آن و در

پای صفحه، صدف گوش ماهی عظیم نمادین که زینت بخش نمای بانک «مالی» واقع در پاناما است. سمت راست، معبد از جنس مس که زمانی در کنگو به عنوان پول به کار می‌رفته است.

علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نتیجه آفت در تجارت می‌شد، قدرت قابل ملاحظه‌ای بر اقتصاد جامعه خود اعمال می‌کردند. از آسومی تا ساحل بردگان همچون کنگو، سیاستهای پولی شدید و بسیار کارآمد اعمال می‌شد.

از آغاز دوران استعمار، صدف به عنوان وجه رایج به تدریج از دور خاراج شد و نقش خود را به عنوان وسیله مبادله نیز از دست داد. امروزه تنها صدف نوع گوش ماهی، آنها در محدوده‌ای کوچک میان مردم بورکینافاسوی جنوب غربی و غنای شمالی همچنان رواج دارد و فقط در این نقطه معاد است که ارزش آن را در حد مسقط سانه است. اما تا کی این وضع می‌تواند ادامه یابد؟
رویا فطاز

فلیکس آبروک

اهل بنین، سرپرست مطالعات تاریخ انجمنی و اقتصادی مربوط به آفریقا در دانشگاه ملی بنین واقع در کونونوست، پیش از شصت مقاله در زمینه تاریخ اقتصادی و زمینهای مربوط به آن نوشته و هم اکنون نیز در حال نوشتن کتابی در زمینه استفاده از گوش ماهی به عنوان پول رایج در بنین است. از سواد تا زبان ماسوی می‌باشد.

پروفیسر سجاد گلورم اسٹانی و مطالعات
پرنٹل جامع علوم اسلامی